

Interakcija govora i ostalih aktivnosti kod djece predškolske dobi

Kolak, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:518961>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA DUJMOVIĆ

**INTERAKCIJA GOVORA I OSTALIH AKTIVNOSTI KOD
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Pula, srpanj 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA DUJMOVIĆ

**INTERAKCIJA GOVORA I OSTALIH AKTIVNOSTI KOD
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

JMBAG: 0116146999, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: dr. sc. Irena Mikulaco, pred.

Pula, srpanj 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Iva Dujmović, kandidat za prvostupnicu predškolskog odgoja (bacc. praesc. educ.) ovime izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Iva Dujmović

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Iva Dujmović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Interakcija govora i ostalih aktivnosti kod djece predškolske dobi koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Iva Dujmović

SADRŽAJ

UVOD	6
1. GOVOR I JEZIK	7
1.a Predjezično i predekspresivno razdoblje	7
1.b Suvremene teorije o usvajanju govora	9
1.c Prepoznavanje i rana intervencija govorno jezičnih poteškoća	10
2. POTICANJE GOVORA	14
3. ORGANIZACIJA AKTIVNOSTI POVEZANIH S GOVOROM	21
4. ISTRAŽIVANJE	23
4.a Kreativni zadatak s djecom mješovite jasličke skupine	23
4.b Kreativni zadatak s djecom mješovite vrtićke skupine	28
5. ZAKLJUČAK	36
6. LITERATURA	38
SAŽETAK	40

UVOD

Razvoj govora složen je proces, a prije svega on je individualan i kao takav može se razviti nešto ranije ili kasnije. Prve godine djetetova života izuzetno su važne. Dijete se razvija ne samo fizički nego i mentalno sazrijeva. Taj period velik je izazov prije svega roditeljima, ali i odgojno-obrazovnim ustanovama. Sami razvoj govora i jezika ne bi bio moguć bez komunikacije djece s okolinom. Dijete osluškuje govor oko sebe, reagira na njega i oponaša uzore koji ga okružuju. Upravo zbog činjenice da se ne može reći kada točno dijete progovara, važno je raditi na poticanju govora od djetetova rođenja. Govor se potiče kroz razne aktivnosti, od onih koje možda smatramo da nisu bitne, poput šetnje u prirodi, do onih gdje nam je potrebna posebna priprema.

Kao buduća odgojiteljica smatram kako je govor povezan sa svakom radnjom koju dijete čini, od fine i grube motorike do učenja slova. Upravo zato sam odlučila u svom završnom radu prikazati kako kroz razne aktivnosti, primjerice, likovne i glazbene te igre dramatizacije, kod djece potičemo govorno izražavanje.

Na temelju postavljenih činjenica i spoznaja, predmet ovog završnog rada predstavljen je u pet međusobno povezanih poglavlja. U prvom dijelu, koji ima naslov „*Govor i jezik*“ objašnjeno je kako je upravo govor bitan jer traje cijeli život, a dijeli se na predjezično i predeksesivno razdoblje. Također, opisane su suvremene teorije o usvajanju govora kao i rane intervencije i prepoznavanje govorno jezičnih poteškoća. Drugo poglavlje „*Poticanje govora*“ prikazuje nužnost usvajanja vještine slušanja i ohrabivanja djece na govor te stalno proširivanje djetetova rječnika. U trećem dijelu „*Organizacija aktivnosti povezanih s govorom*“ objasnit će se povezanost govora sa svim razvojnim područjima djece rane i predškolske dobi jer je bitno iskomunicirati, odnosno objasniti djeci slijed aktivnosti. Četvrti dio ovog završnog rada je prikaz „*Istraživanja*“ koja su se provela u obliku kreativnih zadataka s djecom mješovite jasličke dobi i s djecom mješovite vrtićke dobi kao i rezultati i analize tih istraživanja. U posljednjem, petom dijelu „*Zaključku*“ prikazana je sinteza svih relevantnih spoznaja pomoću kojih je ostvaren postavljeni cilj.

1. GOVOR I JEZIK

Govorno-jezični razvoj je proces, baš kao što je spoznajni, emocionalni ili socijalni razvoj. Kao i svaki drugi razvoj određen je prepoznatljivim razvojnim obrascima koji se pojavljuju u određenoj dobi. Naravno, ne smijemo zaboraviti činjenicu da je taj proces određen i individualnim obilježjima. Govorno-jezični razvoj započinje i prije djetetova rođenja, a traje cijeli život. Mogli smo puno puta čuti da majke sviraju, pričaju, pjevaju svom nerođenom djetetu dok je još u maternici. Istinitost i važnost upravo tog procesa potvrđuje istraživanje autora Caulfield (2002: 59-62) gdje on uviđa da „promjena u brzini sisanja nakon rođenja pri izloženosti novorođenčeta istim jezičnim podražajima kojima je kontinuirano bilo izloženo preporodno razdoblje, dokazuje da fetus ima sposobnost upamćivanja jezičnih informacija. Djeca su izložena jeziku i prije rođenja što znači da su spremna za usvajanje jezika od samog početka.“

Autorice Hržica i Peretić (2015: 11) navode razliku između jezika i govora. „Jezik je sustav simbola i pravila kojima se simboli povezuju u veće cjeline. Govor je sredstvo kojim se jezične cjeline prenose, proizvodnja zvukova koji prenose jezične simbole. Jezični simboli mogu biti preneseni i na druge načine, tako na primjer u znakovnom jeziku za gluhe i nagluhe jezični simboli se prenose pokretom i mimikom lica. U tom smislu jezik je odvojiv od govora kao njegove realizacije i ta je dva pojma potrebno razlikovati, posebno kada je riječ o dječjem razvoju.“

Govorno-jezični razvoj je zaista vrijedan istraživačkog interesa jer iako jezični razvoj traje cijeli život, upravo onaj rani razvoj najdinamičniji je i najvrjedniji.

1.a Predjezično i predekspresivno razdoblje

Novorođenče komunicira s okolinom na sebi svojstven način. „Razdoblje u kojem dojenče komunicira, ali ne proizvodi jezične strukture naziva se predjezično razdoblje i traje do prve godine djetetovog života, odnosno do trenutka prve riječi.“ (Kuvač Kraljević, Kologranić Belić 2015: 27) Upravo je proces do prve godine života i prve riječi vrlo važan za daljnje ostvarenje govora kao takvog. Predjezično razdoblje je razdoblje u kojem dijete promatra svijet oko sebe, istražuje, pokušava proizvesti prve glasove gukanjem i brbljanjem te time uočava vlastitu ugodu nakon ostvarenja

glasa, iako još nije jezično prepoznatljivo odraslima. Sami prvi krik novorođenčeta pri rođenju je znak da je uspostavljena funkcija disanja i da se dijete upoznaje sa svijetom, ono će kao i plač pratiti dijete prve mjeseca života kao nesvjesna namjera, ali kasnije i kao način komunikacije. Dijete će raznim načinima plača davati znak kada je gladno, kada ga nešto boli i slično.

„Glas što ga je proizvelo dijete će ponavljati s različitom snagom uz mijenjanje visine pri ponavljanju. Tako ono uvježbava kontrolu nad mišićima dijafragme i glasnica. Prva dva mjeseca obično se nazivaju faza kričanja, dok se razdoblje od drugog do četvrtog mjeseca naziva faza gukanja.“ (Škarić 1988: 36-37) Slogovno glasanje djeteta često sadrži kombinaciju glasova koje su uvelike nalik artikuliranim riječima. Prve takve riječi su *de-de*, *ba-ba*, *ta-ta*, *ma-ma* i sl., a pri njihovom izgovaranju može se čuti prava govorna melodija i ritam te nije neobično pomisliti da je dijete progovorilo, što je pogrešno tumačenje dječjeg brbljanja (Škarić 1988).

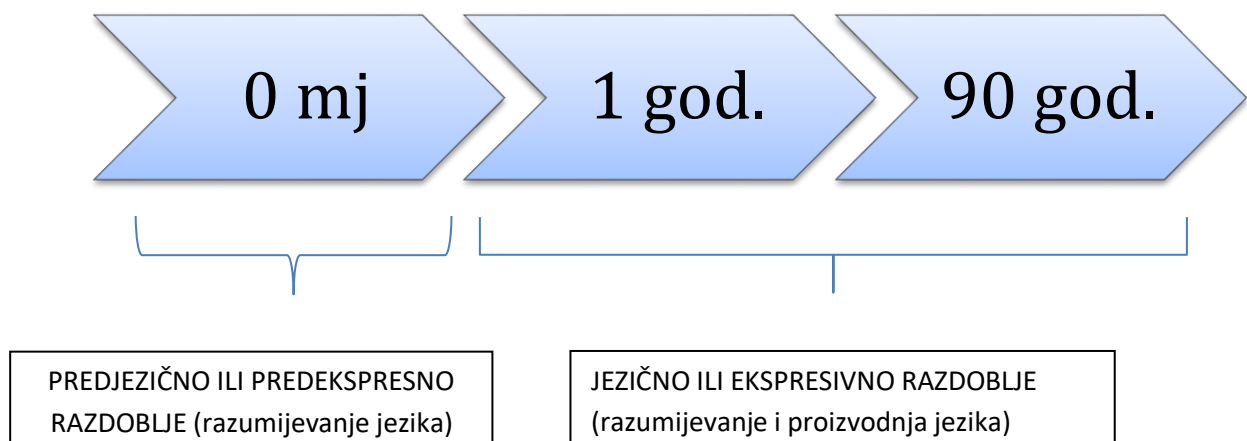
Oko prve godine, kada dijete proizvede prvu riječ i time uđe u fazu jednočlanog iskaza, započinje jezično razdoblje. Prva riječ se javlja između 10. i 14. mjeseca, a po sadržaju nosi značenje cijele rečenice pa se naziva holofraza¹ (Kuvač Kraljević, Kologranić Belić 2015: 29). To razdoblje traje do kraja života. „Progovori li dijete u spomenutom rasponu, to prilično ukazuje da su djetetov senzorni (prvenstveno sluh) i kognitivni (spoznajni) razvoj zdravi, dok za djecu koja značajnije kasne s pojavom prve riječi i općenito u govornom razdoblju, postoje drugi diferencijalno-dijagnostički znakovi koji će ukazati radi li se o indikaciji za odstupanje od zdravog razvoja ili to spada u područje normalnih varijacija“ (Škarić 1988: 38).

„Kako govorni razvoj napreduje sve se više uočava djetetova kreativnost. Većina djece do tri i pol godine ovlada materinim govorom. To znači da u govoru već koristi sve vrste riječi (ponajviše imenice i glagole), a rječnik kojim su ovladali i dostignuli stupanj gramatičkog razvoja omogućuje im da kompetentno komuniciraju sa svojom okolinom – izvještavaju o svojim doživljajima i potrebama, postavljaju pitanja i sve su bolje obaviještene o zbivanjima koja ih okružuju“ (Škarić:1988:43). „Razdoblje nakon treće godine života, ponajprije četvrta i peta godina, ujedno su i godine dječjih pitanja, pa u ovoj fazi govorna komunikacija dobiva i značajnu ulogu u

¹ Holofraza (holo + fraza) je izraz koji se sastoji od samo jednog elementa (riječi), a odgovara cijeloj rečenici. Npr. riječ *mama*, može značiti *nahrani me*, *podigni me*, *presvući me*, odnosno ima glagolsku funkciju.

dječjem spoznanom razvoju. Rječnik predškolskog djeteta povećava se za nekoliko stotina riječi u svakoj godini. „ (Škarić 1988: 44)

Roditelji budno prate govorni razvoj svog djeteta uspoređujući ga s drugom djecom. Ponosni su na prednosti napredovanja svog djeteta, a zabrinuti za svako pa čak i malo zaostajanje. Upravo ta činjenica treba potaknuti roditelje na interakciju jer govor je vještina koja se uči. Nemojmo zaboraviti da je cijeli proces individualan i da je potrebno da svaki organ sazrije kako bi mogao funkcionirati za ono što je potrebno. Baš zbog toga roditelji trebaju biti oprezni i prepoznati potrebe djeteta i njihov ritam. Neuspjeh nakon vježbe može loše utjecati na dijete, na njegovo samopouzdanje te uzrokovati da iste i slične aktivnosti djetetu postanu mrske. Poticati govorni razvoj znači i njegovati sve oblike komunikacije što uključuje i mimiku, geste te razne glasovno-govorne komunikacije.

Slika 1. Vremenski prikaz razdoblje jezičnog razvoja (Kuvač Kraljević, Kologranić Belić 2015: 26)

1.b Suvremene teorije o usvajanju govora

Uvijek će nas pratiti pitanje kako djeca usvajaju jezik, upravo zato su se s vremenom stvarale razne teorije poznatih znanstvenika. Budući da niti jedna teorija nije u potpunosti objasnila govor, prilazimo im multidisciplinarno. Autorica Prebeg-

Vilke (1991) posebnu pažnju izdvaja upravo tim teorijama o usvajanju jezika, stoga izdvajam poneke teorije nama poznatih psihologa.

„Ženevski psiholog Jean Piaget u svojim je brojnim djelima dao najcjelovitiji prikaz razvoja djeteta koji suvremena znanost posjeduje. Po njegovom se mišljenju kognitivni (spoznajni) i socijalni razvoj isprepliću i međusobno modificiraju, pa u djece dolazi do egocentričnog govora. Ono uključuje ponavljanje govora i slogova, monologe i kolektivne monologe u kojima drugo lice služi kao poticaj za govor ali se od njega ne očekuje da razumije ili prati govor. Piaget smatra da je nedostatak socijalne adaptacije osnovna karakteristika egocentričnog govora. Taj je govor odraz procesa djetetovog mišljenja. Piaget vjeruje da dijete samostalno izgrađuje razumijevanje za svijet koji ga okružuje. Osim toga, Piaget želi pokazati da djetetova inteligencija postoji i prije nego što ono progovori i prema tome ne ovisi o govoru.“ (Prebeg – Vilke 1991: 10-14)

„Ruski psiholog Lav Vygotski prihvatio je Piagetovu tezu o postojanju egocentričnog govora, ali ga drugačije objašnjava. Vygotsky smatra da je prvobitna funkcije govora funkcija priopćavanja, društvenog povezivanja i djelovanja odraslih i djeteta na okolinu. Prvobitni je govor djeteta po njemu socijalan. Tek kasnije postaje egocentričan i komunikativan govor. On smatra da je značenje egocentričnog govora vrlo veliko, jer ono predstavlja prijelazni oblik od vanjskog prema unutrašnjem govoru, odnosno prema misli.“ (Prebeg – Vilke 1991: 14-15)

„Američki psiholog Skinner je uvjeren da djeca uče jezik pomoću uvjetovanih refleksa koji su tvorili osnovu njegove teorije učenja. U teoriji su bitna dva pojma – poticaj ili podražaj i potkrepljenje. Američki lingvist Chomsky naglašava da gotovo sva djeca do pete godine nauče osnovne strukture svog jezika, unatoč razlikama u inteligenciji i okolini koja ih okružuje.“ (Prebeg – Vilke 1991: 16-20)

1.c Prepoznavanje i rana intervencija govorno jezičnih poteškoća

Kod većine djece govorno jezični razvoj se odvija u skladu s odrednicama urednog razvoja, odnosno pravilnim redoslijedom, no postoji i onaj broj djece kod kojih je vidljiva narušenost istog. Potrebno je osvijestiti kako rana dijagnostika ima veliku važnost zbog daljnjeg djetetovog društvenog i školskog uspjeha i napretka.

„Općenito govoreći, jezični poremećaji mogu biti razvojni i stečeni. Razvojni jezični poremećaji, kao što sam naziv kaže, vezuju se uz razdoblje usvajanja jezika, a stečeni nastaju nakon što je usvojena osnova materinskog jezika. Tako će posebno jezične teškoće koje održavaju veća ili manja odstupanja u jezičnom razvoju, ali se javljaju od djetetovog rođenja, pripadati skupini razvojnih jezičnih poremećaja. Jezični poremećaji nastaju uslijed lezije mozga u odrasloj dobi, a koji se naziva afazija, primjer je stečenih jezičnih poremećaja.“(Kologranić Belić, Matic, Olujić, Srebačić 2015: 65)

Svaki poremećaj nosi svoju težinu, simptomatologiju, razdoblje djetetovog života. Kompleksnost je izrazito velika. U daljnjem tekstu ću se kratko osvrnuti na:

- zakašnjeli jezični razvoj
- posebne jezične teškoće
- govorni poremećaji
- mucanje
- komunikacijski poremećaji.

Autorice Kologranić Belić, Matic, Olujić, Srebačić (2015: 65) navode kako je „Eurostat (2014) procijenio da je u Europi 5,8 milijuna djece i mladih do 18. godine pogođeno jezičnim teškoćama. Prosječna prevalencija jezičnih teškoća od 7% u brojčanom prikazu znači da se svake godine u proces osnovnoškolskog obrazovanja, odnosno u prvi razred uključi od 2500 do 3000 djece s tim teškoćama. Nažalost, mnoga djeca neće biti prepoznata iz raznih razloga što upućuje na nužnost razvijanja i poticanja preventivnih mjera osvještavanja svih sudionika obrazovnog sustava ali i roditelja o važnosti urednosti jezičnog razvoja za pravovremeno upućivanje djeteta na daljnju procjenu i pomoć.“

„Zakašnjeli, usporen govorno jezični razvoj utvrđuje se kod djece u dobi od četiri godine života na temelju ovih mjera:

- dijete progovara kasnije od svojih vršnjaka
- dijete govori manje od svojih vršnjaka
- dijete se koristi samo ograničenim brojem riječi
- dijete rabi kraće i jednostavnije rečenice nego vršnjaci
- dijete ima teškoća u razumijevanju jezičnih poruka, pogotovo pitanja

- djetetovi iskazi su često agramatični: npr. *Imam dva noge*
- dijete često rabi neobičan redoslijed riječi u rečenici
- dijete često ispušta slogove u riječima ili ima zamjenjuje mjesta („čapara“ umjesto „čarapa“)
- dijete čini brojne sustavne pogreške izgovora (pojedini glas uvijek izgovara na pogrešan način) i nesustavne pogreške (u nekim riječima određeni glas izgovori pravilno a u nekima ne) zbog čega je njegov govor okolini teško razumljiv.“

(Rade 2014: 5)

„U posebne jezične teškoće se stavlja; nedovoljno razvijen govor, nezreo govor, dječja afazija², disfazija³, zaostao jezični razvoj, spori razvoj ekspresivnog jezika i tako dalje – a razlog tomu bili su nedovoljno definirani dijagnostički kriteriji. Unatrag deset godina pokazalo se da djeca s posebnim jezičnim poremećajima pokazuju niže rezultate od urednih ispitanika na brojnim zadacima kao što su simbolička igra, mentalne predodžbe, razmišljanje prema analogiji, vizualno specijalna organizacija, klasifikacija i tako dalje.“ (Kologranić Belić, Matić, Olujić, Srebačić 2000: 67)

„U sklopu govornih poremećaja opisuju se tri poremećaja; artikulacijski poremećaji, odnosno poremećaji izgovora glasova, poremećaji tečnosti govora i dječja govorna apraksija. U poremećaje tečnosti govora stavljamo mucanje i brzopletost. Iako ih je teško razlikovati bitno je poznavati njihova obilježja. U najvećem broju slučajeva mucanje se javlja između druge i sedme godine i može nastupiti naglo ili postupno.“ (Kologranić Belić, Matić, Olujić, Srebačić 2015: 69).

„Mucanje je najpoznatiji govorni poremećaj iako, na sreću nije i najučestaliji. Zbog karakterističnog govornog efekta lako je prepoznatljiv i zapravo je sinonim za govorne poremećaje. Kad govorimo o mucanju, ponajprije mislimo na govor osobe koja muca, odnosno njezino verbalno-glasovno ponašanje koje karakterizira: ponavljanje dijelova riječi i rečenica, produžavanje glasova, zastoji u govoru,

²Dječja afazija je poremećaj već usvojenog jezika i govora. Uzrok je poznato ili nepoznato oštećenje mozga.

³ Disfazija je poremećaj jezika i govora kod djece koja usvajaju jezične i govorne strukture.

neadekvatne pauze, ubacivanje različitih glasova, poštapalice, dulje trajanje govora, razni nepotrebni zvukovi, općenito manja količina govorenja i sl.“ (Škarić 1988: 90)

„Komunikacijski poremećaji dijele se na socijalni komunikacijski poremećaj i poremećaj iz autističnog spektra. Socijalni komunikacijski poremećaj se objašnjava nižim kognitivnim sposobnostima. U neverbalnoj komunikaciji osobe s ovim poremećajem teško poštuju pravilo govorne izmjene (prvo ja pa zatim ti), teško prate temu i sadržaj trenutnog razgovora, nisu vješte u započinjanju razgovora i održavanju teme, teško razumiju dvosmislene ili neizrečene sadržaje, griješe u redosljedu riječi u rečenici, pogrešno koriste glagolska vremena, a česte su i eholalije⁴. Javljaju se u ranom djetinjstvu. Poremećaji autističnog spektra karakteriziraju teškoće u socijalnoj komunikaciji i socijalnim interakcijama uz ograničene i ponavljajuće obrasce ponašanja, interesa ili aktivnosti.“ (Kologranić Belić, Matić, Olujić, Srebačić 2015: 75-76)

Potrebno je naglasiti važnost prevencije i intervencije kada se radi o govorno-jezičnom razvoju jer najčešće se ono ignorira uz riječi „ma progovorit će“, „ma to je samo neka faza“ i slično. Sami roditelji, ali i odgojno-obrazovne institucije trebaju pravovremeno reagirati i poslati dijete na testiranje kod logopeda. Naravno da je roditeljima teško prihvatiti da njihovo dijete treba takvu pomoć no pravovremenom intervencijom će samo pomoći kako bi se dijete uspjelo izboriti u daljnjem životu i onome što ga čeka.

Rana intervencija moguća je jedino uz poznavanje bioloških osnova svih aspekata urednog tijeka razvoja temeljnih sposobnosti njihovih preduvjeta i miljkaza. U odnosu na odstupanja u jezičnom, govornom i komunikacijskom razvoju to znači da ova odstupanja nije moguće razumjeti ako se ne poznaju svi obrasci ostalih sposobnosti. U interakciji roditelja i djeteta, roditelj je prvi izvor informacija o djetetovom ponašanju i prvi primjećuje kada nešto nije u skladu s očekivanim. Stoga je potrebna prije svega stručna podrška kojim će roditelji dobiti smjernice i savjetovanja o urednim obrascima razvoja, mogućim rizicima i strategijama koje mogu primijeniti za poticanje jezičnog, govornog i komunikacijskog razvoja i prije formalne dijagnostike (Padovan, Kuvač Kraljević, Matić, 2015: 83 prema Ljubešić, 2012).

⁴ Eholalija je stereotipno ponavljanje riječi ili fraza druge osobe.

2. POTICANJE GOVORA

Dijete koje nikada nije čulo glas kao takav, a sazrjeli su mu svi govorni organi, nikada neće ni moći govoriti jer nije u svojoj okolini imalo osobu koja mu je bila model te će tako njegova sama potreba za govorom biti duboko zarobljena. U poticajno intelektualnoj, a prije svega i emocionalno zdravoj okolini dijete će lakše, brže i uspješnije razvijati i jačati svoje potencijale i mogućnosti. Poznato je i već dano na znanje da je dijete već u majčinoj utrobi sposobno slušati različite zvukove. Za kvalitetno usvajanje govora važna je prije svega vještina slušanja. Roditelji su prije svih oni koji su djetetov primjer za vještinu slušanja i govorenja, nakon roditelja tu su uža i šira rodbina. Nemojmo zaboraviti činjenicu da i sama šetnja u prirodi omogućuje stjecanje iskustva slušanja. Stoga je potrebno roditelje potaknuti na rad s djecom kako bi ostvarili sve djetetove mogućnosti. Ne smijemo izostaviti važnost odgojno-obrazovnih ustanova u poticanju slušanja i govora. Djeca ponekad provode više vremena s odgojiteljima nego s vlastitim roditeljima stoga je potrebno uz roditelje educirati i poticati odgojitelje za pravilno poticanje govorno jezičnog razvoja kod djece.

„Rani dječji govor valja poticati i ne ispravljati, bez obzira na njegovu nesavršenost (barem do četvrtog rođendana). Tako ćemo:

- zadržati dječje samopouzdanje
- razviti kod djeteta pozitivno govorno raspoloženje
- dati djetetu dovoljno vremena i prilika za njegovo govorno istraživanje i usavršavanje
- moći stalno pratiti stanje djetetova govora i njegovih teškoća
- omogućiti sebi, djedovima, bakama i odgajateljima u vrtiću da se s djetetom bave i pojačano, individualno; prvenstveno proširujući njegov rječnik, razumijevanje i jezično izražavanje
- omogućiti bezbolno uključivanje djeteta na sve potrebne oblike terapije
- svim ovim postupcima smanjiti mogućnost da se kod djeteta pojavi mucanje kao posljedica nesigurnosti i nelagode vezane za govor.

(Rade 2014: 11-12)

Ispravljanje nepravilnog djetetovog izgovora pojedinih glasova u riječi, na primjer ne „tuća“ nego „kuća“ kod malog djeteta (pogotovo mlađeg od četiri godine) ne daje dobre rezultate i općenito donosi djetetu puno više štete negoli koristi (Rade 2014).

Ono što često čujemo, ne samo od roditelja nego prije svega od baka i djedova, a izrazito je nepoželjno te na isto treba obratiti pažnju je:

- tepanje („cunce moje“)
- umekšavanje izgovora („becveze je to“)
- pretjerana upotreba umanjica („prstići imaju male noktiće“)
- zamjenjivanje slogova („none moje male“ - noge)
- upotreba nestandardnih riječi („što te buba?“)

Već u prvoj godini života potrebno je ohrabrivati govor. Iako je najčešće pažnja roditelja na tjelesnom razvitku, potrebno je i razgovarati s bebom. Kad svoje lice približite bebinom i izgovarate neke riječi vidljivo je da vas dijete prati i sluša te ispuštanjem zvukova čak i imitira ton vašeg glasa. Razgovaranjem s bebom potiče se proces učenja i emocionalnog povezivanja kao temelj daljnjeg učenja.

„Važan korak kojim će se ohrabriti komunikacija djeteta u izrazito ranoj dobi je da ju se motivira da pokazuje, da ide prema ili čak da izgovori ime predmeta koji želi. Kao i sa svim aktivnostima nema potrebe pretjerivati ako dijete izgubi interes. Nastavite idući dan. Treba biti uporan tijekom nekoliko dana, čak i tjedana. Ako je dijete fizički aktivnije trebate imati strpljenja i čekati jer tad intenzivnije istražuje fizički svijet.“ (Adams 2007: 26)

Tijekom druge i treće godine dijete počinje brbljati, postavljati mnoštvo pitanja i na to je potrebno biti spreman. Prije nego se odgovori treba dobro razmisliti. Govor se ne odnosi samo na imenovanje predmeta iako je to od velike važnosti nego se sada stavlja u plan i objašnjavanje osjećaja, načina ponašanja, načina na koji stvari funkcioniraju, zašto su dobre ili pak opasne. Vrlo je dobro djeci vizualizirati ono što im govorimo. Tijekom ovog razdoblja vidljiva je dječja zainteresiranost za slikovnice, kratke priče, stihove, pjesme i slično. Potrebno je izabrati slikovnice koje imaju više slika kako bi djetetu mogli na što bolji način vizualizirati ono što govorimo, ali i dopustiti mu da promatra, imenuje, postavlja pitanja i samo zaključuje. Nakon treće

godine interes za slikovnicama i čitanjem se povećava. Rima i ritam olakšavaju djetetu pamćenje i donose užitak te stvaraju poseban osjećaj. Djetetu je potrebno ponuditi razne instrumente ili koristiti vlastito tijelo za stvaranje zvukova. Poticanje ljubavi prema čitanju toliko je važna da se treba naći na vrhu popisa „kako raditi s djetetom“.

U predškolskoj dobi dijete već počinju zanimati slova te kako se sami glas pretvara u znak. Izuzetno je važno da se u poticanju učenja slova ne pretjeruje odnosno da učenje abecede, oblika i zvuka traje samo nekoliko minuta u vrijeme igre. Ni u kojem trenutku ne smije se „žrtvovati“ taj užitak učenja zbog pritiska za učenjem što prije.

Poticanje razvoja govorno-jezičnih sposobnosti zahtijeva stalno proširivanje djetetova rječnika.

Istražujući poticanje dječjeg govorno-jezičnog razvoja, naišla sam na zanimljivo istraživanje pod nazivom „Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću“ (Velički 2009: 80-91). U radu se razmatra problematika poticanja govora u predškolskom razdoblju, pri čemu se uzima u obzir opadanje jezične kompetencije mladih, kao i porast govorno-jezičnih teškoća. Cilj istraživanja bio je utvrditi temeljne stavove, vještine i vrijednosti studenata 3. godine odgojiteljskog studija i zaposlenih odgojitelja, njihove sličnosti i razlike s osvrtom na načine i oblike rada, kao i na odgojno obrazovne sadržaje potrebne za razvoj govora kod djece. Rezultat je taj da je praksa svjesna važnosti i potrebe zadovoljavanja dječjih potreba, posebno potrebe za sigurnošću, ljubavlju i prihvaćenjem koji su također temelj emocija koje intenzivno djeluju i na jezični razvoj te ga potiču. Odgojitelji veliku pažnju pridaju i poticajnom okruženju, omogućuju komunikaciju ali i omogućuju slušanje te prezentiraju odgovarajuće književno umjetničke sadržaje u obliku bajki, poezije, basne.

2.a Male igre za poticanje govorno-jezičnog razvoja

Čim je djetetova motorička aktivnost veća, odmah se intenzivnije razvija i djetetov govor. Ono što je djetetov najvažniji posao i najveća potreba je igra. Pojam dječje igre i jezika kao sredstva komunikacije djeci omogućuje učenje, ovladavanje

socijalizacije, poticanje kreativnosti i individualnosti. Djeci je potrebno pružiti prilike i načine u kojima se mogu slobodno izražavati, pjevati, pričati, ući u dijalog, ali držati i monologe, a upravo je to sve moguće kroz jezične igre. Kroz te igre dijete spontano uči upravo zato što osjeća zadovoljstvo već od samog početka procesa učenja.

Velika je poveznica u važnost između pokreta (posebice fine motorike) i govora. Potrebno je primijetiti ako dolazi do zaostajanja u motorici da je potrebno i obratiti pažnju na govor.

Za razvoj fine motorike i govora postoje razne igre prstima koje su posebice atraktivne mlađoj djeci. Autorica Osmanova (2008) posebnu važnost posvećuje masaži prstiju, vanjske strane ruku te dlanova kao preduvjet za igre prstima. Osim samomasaže navodi i vježbe za razvoj kinestetičke osnove pokreta te gimnastiku za prste pri usvajanju leksičkih tema. Izdvajam jednu;

DOMAĆE ŽIVOTINJE

Baku ćemo svoju	<i>(Ruke su nam na stolu dlanovima prema dolje.</i>
na selu posjetiti	<i>(Širenje i skupljanje prstiju desne ruke.)</i>
životinja domaćih	<i>(Širenje i skupljanje prstiju lijeve ruke.)</i>
svakakvih se sjetiti.	
Eno, vidim kravu, ,	<i>(Imenujući životinje, podizati i držati u zraku svaki</i>
kako pase travu.	<i>prst na desnoj ruci počevši od palca)</i>
Eno, svinja leži,	
obrok jede svježi.	
I još bakin vjerni pas-	<i>(Uspraviti palac lijeve ruke, saviti kažiprst, a</i>
prijatelj sviđu nas.	<i>ostale prste ispružiti i spojiti – „pas)</i>

(Osmanova 2008: 75)

Izdvajam i jednu vježbu za razvoj dinamičke koordinacije ruku tijekom izvođenja istodobno organiziranih pokreta. Posebno je važna koordinacija oko-ruka.

KUCKALICE – CRTALICE

Zabavna je vježba svima,

tu je potrebna vještina.

Lijevom ćemo kucati,

desnom kružić crtati.

Kuc i kružić, kuc i krug.

Kuc je krugu pravi drug.

(Lijevom rukom otkucati po jedan udarac u udobnom tempu; istodobno ispruženim kažiprstom desne ruke crtati u zraku krug manjih dimenzija)

(Osmanova 2008: 115)

Simbolička igra je čak nužna osnova za razvoj jezičnih sposobnosti. Ona je ta koja uvodi dijete u svoj svijet gdje čak sve ispod kreveta može biti more sa krokodilima. U simboličkoj igri dijete je opušteno i prepušteno tijeku igre.

Dijete iskustvo jezika može dobiti isključivo osjetom sluha, upravo se zato smatra da je vještina slušanja vrlo važan preduvjet za sami govorno jezični razvoj. Da bi se razvijale jezične vještine kod djece, potrebne su i glazbene igre. Djeci je potrebno pjevati na različite načine i pustiti ih da promatraju pokrete usana i pokušaju ih oponašati. Pod pjevanjem na različite načine podrazumijeva se tiho pjevanje, glasno, šapućući, pištavim glasom i slično. Pljesak na kraju svake kitice može biti znak za kraj kitice kao i ohrabrenje odnosno pohvala za smisao za ritam.

„Igre kojima se potiče i razvija djetetova sposobnost slušanja:

Zvukovi posvuda

- dijete u dobi od šest do devet mjeseci treba izlagati različitim zvukovima (gužvanje celofana, papira, zvukovima koje odrasli proizvode ustima – npr. mumljanje, oponašanje zujanja pčele, zvuka sirene, kašlja, kihanja i sl.); pritom odrasla osoba može staviti djetetov prst na svoja usta

Glazbeni razgovor

- roditelj/odrasla osoba prepričava dan u pjesmi. Izmišlja melodiju i pjeva o svemu što je toga dana radila, npr. o buđenju, odijevanju, doručku, odlasku u trgovinu, o kućnim ljubimcima, djetetovoj braći i sestrama i sl. Što više riječi dijete čuje, bolje će razvijati svoje jezične sposobnosti. Ta igra je primjerena za dijete od šest mjeseci života nadalje.

Igra tišine

- roditelj/odrasla osoba zamoli dijete da bude jako tiho te da osluškuje zvukove oko sebe. Nakon jedne do dvije minute šaptom ga pita koje zvukove čuje, jesu li glasni ili tihi i sl. Ta je igra primjerena dobi od dvije do šest godina, pomaže djetetu da se prilagodi zvukovima oko sebe te je korisna za razvoj slušne svijesti.

Sakrivanje glazbene kutije ili glazbene igračke

- za igru se savjetuje upotrijebiti malu glazbenu kutiju ili glazbenu igračku.“

(Šego 2009: 131-133)

Bitno je da se s djetetom razgovara, imenuje i opisuje. Osim toga važno je potaknuti razgovor s djetetom umjesto pukog odgovaranja na djetetova pitanja. Igre koje potiču razgovor:

- igra pogađanja može biti odličan početak za djecu između 2-3 godine. Izaberite neki konkretan predmet za koji ste sigurni da dijete zna kako se zove i opišite ga koristeći se bojom, oblikom i položajem: „ Na zidu je. Crvene je boje i kuca tik-tak“
- zamolite dijete da zatvori oči dok predmetom iz njegove blizine proizvodite zvuk. Može se koristiti zviždaljka, ključevi, budilica, zvono, ili pak možete mijaukati ili lajati. Zamolite dijete da imenuje predmet ili možda da imenuje zvuk (ova igra je za malo stariju djecu).
- drugu igru ponovite tako da ovaj put iskoristite predmete koji mirišu. Može se pokušati s jabukom, narančom, čokoladom i slično. Dijete zatvori oči, pomiriši i pogađa o čemu je riječ.

- još jedna verzija prethodnih igara je s osjetom opipa gdje dijete zatvorenih očiju pogađa što ste mu ponudili. Na taj način stvara mentalnu sliku kojom pojačava sposobnost sa povezivanjem iskustva iz svog pamćenja.“ (Adams 2007: 46).

Igre koje potiču i razvijaju djetetove govorne sposobnosti:

Gradnja kule u zraku

- odrasla osoba legne s djetetom u travu, promatra s njim oblake, potiče dijete da odgovori na pitanje aktivirajući maštu: „Što vidimo?“ – „Zmajeve, vile, princeze, dvorce itd.-„. Tom igrom potičemo djetetovu imaginaciju i kreativnost te se bogati vokabular. Prikladna je za četverogodišnjake i starije.

Brzalice

- Kad god je prikladno, odrasla osoba treba ponavljati brzalice (npr. Petar Petru plete petlju. Dok je petlju ispeljao, sav se u nju zapetljao).“ (Šego 2009: 135-137).

Igre koje potiču djetetovu vještinu čitanja:

Oblikovanje slikovnice o djetetu

- odrasla osoba i dijete zajedno oblikuju slikovnicu s poglavljima: Moji prijatelji, moji ljubimci, moje igračke, moja kuća, moja soba i sl. Valja potaknuti dijete da čita tu slikovnicu. Takvo oblikovanje pomaže razvijati govorne i pisanje jezične vještine i kreativnost te koordinaciju ručnih mišića. Igra je primjerena djeci od pet godina nadalje.

Brojenje i rime

- kad je dijete raspoloženo treba recitirati pjesmice, brojiti uz pomoć prstića i izvoditi radnje koje pjesmice opisuju, npr:
JEDAN, DVA DO NEBA
TRI, ČETIRI, PO SJEKIRI

PET, ŠEST, BIT ĆE PLES

SEDAM, OSAM, DO POL OSAM

DEVET, DESET, TI SI MALI CRNI PESEK.

Dijete uči brojiti, počinje shvaćati značenje brojeva, izgovara rimu (a to je temeljna vještina za razvoj čitanja i sricanja koja djetetu omogućuje da zamijeti sličnosti između dijelova riječi). Ta igra je primjerena djeci od tri godine nadalje.

Izlazak

- u velikoj trgovini odrasla osoba s djetetom na svakom odjelu može igrati igru pogađanja predmeta. npr. „Vidim nešto što počinje slovom P (Papuče)“. Dijete s odraslom osobom može prebrojiti ljude koji čekaju na blagajni. Mogu smišljati rime na zadanu riječ, npr. grah-prah, mama-dama itd. Dijete na taj način pokušava prepoznati slova i riječi te spoznati kontekste u kojima se pojavljuju brojevi i slova. Igra je primjerena dobi od tri godine nadalje.“ (Šego 2009: 139-141)

3. ORGANIZACIJA AKTIVNOSTI POVEZANIH S GOVOROM

Kada se radi o organizaciji aktivnosti u kontekstu institucionalnog odgoja i obrazovanja, treba razmišljati izrazito fleksibilno. Različite aktivnosti imaju različite potencijale za svako dijete jer sva su djeca različita te imaju svoj tempo i način učenja, stoga je potrebno aktivnosti uskladiti s ritmovima dječjeg učenja ponaosob.

„Dioba odgojno-obrazovnog procesa na aktivnosti namijenjene njezi, odgoju ili učenju djeteta, u kojem pojedine aktivnosti služe poticanju specifičnih aspekata razvoja djeteta (fizičkog, emocionalnog, socijalnog, intelektualnog, moralnog, kreativnog i dr.) te se tumače i poduzimaju zasebno, zastarjela je i neprimjerena u odgojno – obrazovnom radu vrtića. Ona vodi parcelizaciji procesa učenja djece na područja koja bi, kada bi se radilo o školi, pripadala pojedinim nastavnim predmetima (materinji jezik, strani jezik, matematika, prirodoslovlje i dr.). Drugim riječima, reprezentira pristup koji je čvrsto „u okviru“, jer u ranom odgoju i obrazovanju pojedine segmente odgojno – obrazovnog procesa u vrtiću (njega, odgoj i učenje)

nije primjereno striktno dijeliti, tj. vaditi iz cjeline koja uključuje i sve ostale segmente. U holistički koncipiranom procesu odgoja i obrazovanja djece u vrtiću, svaka aktivnost istodobno može i treba podupirati različite aspekte cjelovitog razvoja djece.“ (Slunjski i suradnici 2015: 7-8)

Činjenica je da kada govorimo o planiranju i ostvarenju aktivnosti povezano s poticanjem govora govorimo o spletu svih aktivnosti iz svih razvojnih područja djece rane i predškolske dobi. Zašto? Prije početka bilo kojeg kreativnog zadatka odnosno poticajne aktivnosti s djecom je potrebno iskomunicirati sve što je povezano s aktivnošću. Potrebno je objasniti slijed aktivnosti, dopustiti djetetu da iskomunicira sve ono što mu u tom trenutku možda nije jasno ili pak postaviti poticajna pitanja kako bi dali prostora djetetu za odgovor, zaključivanje i stvaranje uzročno-posljedičnih veza. Na taj način potičemo djecu da se govorno izražavaju te tako stvaramo situaciju za interakciju povezanu s aktivnostima kojima započinje govorno izražavanje kod djece.

Temeljem dokumenta Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja (1991: 3) aktivnosti djece prikazuju se u sedam kategorija, a pomoću kojih odgojitelji trebaju planirati svoj odgojno-obrazovni rad. To su:

1. *Životno praktične i radne aktivnosti* (aktivnosti vezane uz fiziološke potrebe djece i njegu djeteta, svlačenje, oblačenje, samoposluživanje, obavljanje kućanskih poslova, njega biljaka i životinja, izrada predmeta i igračaka)
2. *Raznovrsne igre* (funkcionalne, simboličke, igre građenja i konstruiranja, igre s pravilima i dr.)
3. *Društvene i društveno - zabavne aktivnosti* (druženje više djece i odraslih, zabave, svečanosti, šetnje, priredbe i sl.)
4. *Umjetničko promatranje, slušanje i interpretacija umjetničkih tvorevina za djecu* (slikovnice, likovna, književna, glazbena, scenska, filmska i druga djela)
5. *Raznovrsno izražavanje i stvaranje djeteta* (pjevanje, sviranje, crtanje, slikanje, modeliranje, građenje i konstruiranje, govorno i scensko izražavanje, izražavanje cjelokupnom motorikom, plesanje i drugo)

6. *Istraživačko – spoznajne aktivnosti* (istraživačko manipuliranje predmetima, promatranje, upoznavanje nečega ili nekoga, posjeti, susreti s ljudima različitih profesija, otkrivanje i jednostavno eksperimentiranje, praktično ali samo verbalno rješavanje različitih problema, namjerno učenje i vježbanje postupaka, ponašanja, pravila i drugo)

7. *Specifične aktivnosti s kretanjem* (tjelesno vježbanje, plivanje, sanjkanje, klizanje, koturaljkanje, vožnja na biciklu, skijanje i drugo.)

Vidljivo je da svaka od napisanih kategorija uključuje govor, njegovo razumijevanje i korištenje.

Pedagoško oblikovano i poticajno okruženje jedan je od važnijih struktura kvalitetnog i cjelovitog pristupa povezivanju govora sa aktivnostima. Poticajno okruženje pruža djetetu mogućnost za istraživanjem, razvijanjem senzomotoričkih aktivnosti, uočavanjem, imenovanjem, kvaliteti socijalnih interakcija djece međusobno, što naravno dovodi do bogaćenja rječnika i sl.

4. ISTRAŽIVANJE

Kako bih potvrdila tezu o povezanosti dječjega govora s njihovim aktivnostima, provela sam istraživanje s djecom iz privatnog vrtića „Maza“ u Viškovu gdje sam tijekom studiranja provela svoju praksu. Pripremila sam kreativne zadatke za djecu mješovite jasličke i mješovite vrtićke skupine.

4.a Kreativni zadatak s djecom mješovite jasličke skupine

Broj upisane djece u mješovitu jasličku skupinu je 12. Djeca su u dobi od jedne do treće godine. Kod trogodišnje djevojčice J.R. vidljiv je zakašnjeli, usporen govorno-jezični razvoj. Djevojčica ima nerazumljiv govor, ispušta razne glasove i teško ju je razumjeti. Iako melodično zvuči kao da spaja rečenicu, ona nije razumljiva. Još uvijek nije uključena u logopedski tretman. Motorički je vrlo spretna.

Za djecu mješovite jasličke skupine pripremila sam aktivnosti koje su potaknute čitanjem slikovnice „Volim vas zečiči moji“⁵. U slikovnici se opisuje kako zečičima započinje dan. Svako jutro se maze i grle sa svojom mamom te su stoga odlučili napraviti jedno iznenađenje za svoju dragu mamu. Zečiči su išli u potragu za stvarima koje njihova mama voli u šumi. Napravili su joj košaricu i napunili je sa cvijećem i voćem kojeg njihova mama voli. Aktivnosti i slikovnica su namijenjene djeci jasličke dobi, njihovim razvojnim karakteristikama i mogućnostima. Svakom djetetu sam prišla ponaosob te pripremila sljedeće aktivnosti:

- imenovanje likova, ilustracija
- igra „gore-dolje“ ritmiziranjem glazbenim štapićima – poticanje grube motorike i prostornih odnosa gore, dolje, iza, ispred
- slušna igra skrivača – poticanje slušne percepcije
- dramatizacija sa prstnim lutkicama zečiča

Slikovnica je jednostavna no neka djeca nisu uspjela poslušati slikovnicu do kraja, dužu pažnju su pokazala djeca koja su između druge i treće godine. U daljnjem tekstu ću napisati kratki osvrt za svako dijete i njegovu reakciju i povezanost govora s aktivnosti.

- imenovanje likova, ilustracija

J.B. (2,7) – dječak kod kuće odrasta u bilingvalnoj sredini koristeći hrvatski i talijanski jezik. Govor mu je ponekad nerazumljiv i često miješa oba jezika istodobno, no pokazuje i imenuje.

L.K. (3,8) – prepoznaje i imenuje sve na slici. Govor joj je razumljiv. Rečenice su opširne s puno detalja. Tijekom čitanja se uključuje imenujući detalje na ilustracijama.

L.M. (3,7) – vrlo je bistra i uključuje se tijekom čitanja slikovnice. Tijekom poticajnih pitanja odgovara i shvaća uzročno – posljedične veze. Uočava detalje. Komentira ih.

L.L. (1,9) – nema potpunu pažnju tijekom čitanja. No na pitanja što se nalazi na ilustracijama pokazuje prstom i ako zna daje kratki odgovor (riječ).

⁵ „Volim vas zečiči moji“ je slikovnica iz Serijala Disney slikovnica (Driscoll 2008).

P.P. (1,11) – zainteresiran je tijekom čitanja, uključuje se pokazivanjem. Pažnja mu je kratka no zainteresirano pokazuje. Ispušta glasove no ne govori riječi.

V.S. (3,1) – zainteresirana tijekom čitanja. Govor je vrlo čist i razumljiv. Zaključuje i povezuje.

V.K. (2,7) – nakon pročitano traži da sama uzme slikovnicu i sjedne za stol gdje samostalno lista i imenuje. Spaja riječi u razumljivu rečenicu iako neke riječi nisu pravilno izgovorene ili im je izmijenjen redoslijed (PETAR – TEPAR).

J.R. (3,7) – djevojčica je zainteresirana tijekom čitanja, no često me prekida i ne prati dok čitam, sama „priča“ priču po ilustracijama no govor je u potpunosti nerazumljiv.

M.Č. (3,8) – izrazito zainteresirana, imenuje, govor joj artikulacijski jako dobar s obzirom na godine, povezuje ilustracije i ono što slijedi. Lista. Traži da sama lista slikovnicu dok se čita.

P.F. (2,7) – dječak je opčinjen vukom u priči i tijekom čitanja, pokazivanja ilustracija spominje kako će doći vuk. Imenuje. Pokoja riječ nije razumljiva ali povezuje.

A.Š. (1,9) – pokazuje prstom i ispušta nerazumljiv glas.

M.L. (3,1) – djevojčica je pripadnica talijanske nacionalne manjine stoga kada imenuje, to čini na talijanskom jeziku.

E.R. (3,1) – plaha i tiha. Potreban joj je poticaj da progovori. Odgovara vrlo kratko.

A.D. (2,7) – plašljiv. Šutljiv.

- igra „gore-dolje“ ritmiziranjem glazbenim štapićima – poticanje grube motorike i prostornih odnosa gore, dolje, iza, ispred

Slika 2. Ilustracija iz slikovnice "Volim vas zečiči moji"

Rezultati i analiza istraživanja

Većina djece je motorički i kognitivno vrlo spretna za svoje godine. U više navrata me djeca nisu razumjela kada sam im samo govorom pokušala objasniti što želim od njih. To je posebno vidljivo kod djece mlađe od dvije godine jer im je potrebno više vremena da me prihvate u interakciji i da se upoznamo. A.Š. (1,9), A.D. (2,7), i L.L. (1,9) pokazuju nezainteresiranost za aktivnost. Ostala djeca pažljivo slušaju upute i povezuju pojmove. Nakon završetka aktivnosti starije djevojčice (L.K. (3,7), L.M. (3,8), M.Č. (3,8), i J.R. (3,7) grupiraju se i odlaze u glazbeni centar i jedna drugoj daju upute za ritmiziranje štapićima. M.Č. (3,8) je vođa aktivnosti.

Slika 3. Ponavljanje aktivnosti u manjoj grupi. Foto: Iva Dujmović

- slušna igra skrivača – poticanje slušne percepcije

Upute za ovu aktivnost su svi vrlo brzo usvojili i ideja im se svidjela. Jedino što je stvaralo poteškoću je to što je potrebno da se aktivnost radi u tišini, odnosno da se dobro čuje odakle zvuk dolazi. Aktivnost sam radila tijekom odgojno obrazovnog rada u skupini gdje je teško da je potpuna tišina, iako sam sa svakim djetetom individualno radila. No više puta ponavljajući da bude tiša situacija uspješna je bila i ova aktivnost. Nitko nije pokazao poteškoću s usvajanjem uputa i izvedbom aktivnosti.

- dramatizacija prstnim lutkicama zečića

Prstne lutke su poslužile kao dodatak uz čitanje slikovnice. Djevojčice M.Č (3,8) i L.M. (3,8) nakon čitanja uzimaju lutkice i odlaze po centrima aktivnosti. Koriste ih u simboličkoj igri stavljajući im telefon na uho, pripremajući ručak i slično. Mlađoj djeci nisu privukle pažnju, samo trogodišnjacima. Skupina broji više djevojčica, ali samo one i koriste lutkice ovisno o trenutnim željama. Povezuju ih sa slikovnicom samo dok je slikovnica otvorena, kasnije se koriste po svim centrima aktivnosti.

Slika 4. Prstne lutkice "Zečići"

Rezultati i analiza istraživanja

Rad u jasličkoj skupini se svodi na zadovoljenje i poticanje emocionalnog, socijalnog, spoznajnog, tjelesnog razvoja, ali i na rani razvoj govora stoga je izrazito potrebno s djecom rane dobi započeti na intenzivnom radu vezanom za govor. Iako možda nisam dobila „puno“ od djece jasličke dobi dokazali su kako je govor nešto čime se brže i lakše uključuju u aktivnost, surađuju s vršnjacima i razumiju ponuđeno. Stoga je potrebno potaknuti odgojitelje jasličkih skupina da što kvalitetnije i marljivije osmišljavaju aktivnosti povezane sa govorom kao vrlo važnim korakom u nadolazećim stepenicama dječjega govornog razvoja. Osim odgojitelja veliko značenje ima i poticajna okolina u vlastitom domu, odnosno roditeljska uloga. Kao što sam ranije i napisala, dvoje djece se susreće s još jednim jezikom (talijanskim) te su im poneke upute možda i zbunjujuće. Potrebno je pronaći pravu mjeru i s djetetom komunicirati u zdravoj mjeri na oba jezika kako bi razumijevanje bilo kvalitetnije. Osim toga potrebna je kvalitetna i poticajna okolina što znači da je potrebno da je dijete u skupini gdje odgojitelj koristi barem osnove ta dva jezika kako bi se dvojezičnost nastavila njegovati.

4.b Kreativni zadatak s djecom mješovite vrtičke skupine

Broj upisane djece u mješovitu vrtičku skupinu je 17. Djeca su u dobi od 4 do 6 godina. Aktivnosti su potaknute slikovnicom „Mrljek i Prljek slave fujkasti rođendan“ (Pervan 2018). Naglašavam kako sam ovu slikovnicu odabrala zbog trenutne

epidemiološke situacije koju djeca ove dobi itekako mogu razumjeti te sam time htjela naglasiti važnost pranja ruku. Aktivnosti i slikovnica su namijenjene djeci vrtićke dobi, njihovim razvojnim karakteristikama i mogućnostima. Svakom djetetu sam prišla ponaosob te pripremila sljedeće aktivnosti:

- likovno izražavanje na temu, raznim likovnim tehnikama (fina motorika)
- spajanje i prepričavanje dijelova priče po ilustracijama iz slikovnice
- dramatizacija štapnim lutkama uz pripremljenu scensku pozadinu
dramatizacija u manjim skupinama
- pjesma u rimi „Sapunčiću, sapunčiću“ potaknuto poukom slikovnice
(ovu pjesmu u rimi mi je pokazala starija odgojiteljica u skupini koja ju koristi dugi niz godina)
- likovno izražavanje na temu, raznim likovnim tehnikama (fina motorika)
 1. likovna tehnika; kombinacija crni flomaster i bojica
 2. kombinacija; tempera

E.I. (4,9) – koristi samo sredinu papira crtajući samo Prljeka (crni flomaster+bojica). Još uvijek je u fazi „glavonožaca“. Opisuje cijelu situaciju u kojoj se nalazi i što se događalo u slikovnici ali likovno se slabo izražava.

L.K. (5,9) – neuredan crtež s mnoštvom detalja (točkice). Zato izabire kombinaciju crni flomaster i bojice.

D.L. (4,9) – izabire temperu. Faza šaranja. Zaostaje u likovnom razvoju baš kao i u govornom. Ima kroničnu bolest epilepsiju što ga u mnoštvu ograničava (okolina).

S.M. (4,9) – govorno je vrlo aktivna tijekom likovnog izražavanja. Detaljno opisuje uradak. Faza simboličkog crteža. (u prilogu crtež)

Crtež djevojčice S.M. (4.9) – „Ja na proslavi fujkastog rođendana Prljeka i Mrljeka. Donijela sam im i šareni poklon“

M.P. (5,8) – miješa engleske i hrvatske riječi zbog prevelike izloženosti medijima (televizija, mobitel, tablet..). Pokazuje nezainteresiranost. Na primjer imenuje boje na engleskom jeziku. Ne voli se uključivati u likovne aktivnosti. Promatra iz daljine.

M.G. (4,6) – crta glavne likove. Jednolično ih boji baš kao i u slikovnici.

A.I. (4,4) – bira temperu. U fazi je šaranja stoga mu tempera i veliki papir omogućavaju da se likovno izrazi. S lakoćom izražava svoje kreativne misli. (u prilogu slika).

E.J. (4,4) – inspirirana bojama u slikovnici, koristi razne boje bojica.

V.K. (4,3) – ne voli likovne aktivnosti. Rijetko se uključuje.

L.K. (4,3) – ne pokazuje zainteresiranost niti se uključuje u ponuđenu aktivnost. Odbija klimanjem glave.

K.P. (4,1) - faza šaranja. Ipak izabire kombinaciju crni flomaster i bojice, ali ne želi koristiti crni flomaster nego samo šara bojicama. Opisuje doživljaje.

N.G. (6,1) – pokušaj realističnog crteža vrlo oskudnih boja. Siromašnog opisa.

E.L.K. (4,1)- koristi cijeli prostor na papiru. Faza simboličkog crteža „glavonožac“ te pokušava bojiti popunjavajući prostor koji je zamislila. (u prilogu crtež)

J.T. (6) - kopira tuđe radove. Bez vlastite ideje.

N.R. (5,11) – Crta konkretnu situaciju prema ilustracijama iz slikovnice. Opisuje detalje. (u prilogu crtež)

Z.P. (4,11) – inspirirana bojama u slikovnici. U prelasku je iz faze šaranja u simboličko crtanje. (u prilogu crtež)

M.U. Š (6,6) – teži realističnom crtežu.

- spajanje i prepričavanje dijelova priče po ilustracijama iz slikovnice

E.I. (4,9) – jako sramežljivo stupa u aktivnost. Treba ju poticati otvorenim pitanjima. Govorno urednog razvoja. U slikovnici joj pažnju okupira uređenje prostora, djevojčica i slično.

L.K. (5,9) – slaže pune rečenice. Otvoren je za razgovor. Nakon više „čitanja“ shvaća redoslijed radnje i povezuje sa sljedećim događanjem. Nema artikulaciju palatala.

D.L. (4,9) – odgovara na poticajna pitanja s DA ili NE.

S.M. (4,9) – djevojčica kod kuće koristi i ruski jezik. Ponekad ga koristi u opisivanju. Povezuje priču sa životnim iskustvima: „Kad sam bila kod bake tako sam i ja prala ruke. Moraš dugo trljati da sve bakterije odu!“.

M.P. (5,8) – zbog prevelikog utjecaja medija (televizija, mobitel..) teško se izražava. Govor mu je u nekim trenucima teško razumljiv, ali ima želju sudjelovati.

M.G. (4,6) – izložen talijanskom, mađarskom i hrvatskom jezičnom izričaju što dovodi do miješanja pojedinih izraza. Vrlo je pažljiv i koncentriran tijekom listanja slikovnice. Dugo se zadržava na ilustracijama koje opisuje.

A.I. (4,4) – u početku se nije htio priključiti, iako ga je slikovnica zainteresirana što se vidjelo po slušanju ideja drugih. Potrebno je više poticajnih pitanja kako bi ga navela na govorno izražavanje.

E.J. (4,4) – potpuno čista artikulacija glasova, detaljna je u svim dijelovima priče. Otvorena je za dijalog. Kreativna u odgovaranju na poticajna pitanja.

V.K. (4,3) – ne želi sudjelovati.

L.K. (4,3) – izložen grčkom jeziku (otac). Potpuno nesamostalan u svim vrstama aktivnosti, pa tako i u govornim.

K.P. (4,1) – stomatološki su joj zubi dosta oštećeni što joj stvara poteškoće u govornom izražavanju. Prati upute i sudjeluje tijekom čitanja/listanja slikovnice.

N.G. (6,1) – ide redovito kod logopeda od svoje četvrte godine. Teško uočljiv pomak. Zainteresiran je za slikovnicu i povezuje je s trenutnom epidemiološkom situacijom.

E.L.-K. (4,1) – u početku odbija suradnju. Nakon što sam završila interakciju s ostalom djecom, ponovno joj prilazim. Tada pristaje na komunikaciju. Iznenaduje promjenom kraja priče kada kaže: „Sigurno su otišli na tatine ruke. On ih nikada ne pere!“

J.T. (6)- na poticaj za uključivanjem rasplače se. Vrlo nesiguran i preplašen.

N.R. (5,11)- kreativan u izražavanju. Razumije slijed događanja i prepričava ga. Detaljno prepričava priču po ilustracijama iz slikovnice. Dodaje vlastite ideje izmišljajući dijelove priče „Norine prijateljice su proširile po cijeloj školi da je prljavica“.

Z.P. (4)- govori kajkavskim narječjem i ima vrlo bogat vokabular. Izražava svoje misli i osjećaje prepričavajući priču. Samostalno lista slikovnicu i nisu joj potrebna poticajna pitanja za nastavak.

M.U.-Š. (6,6)- daje samo osnovne informacije o priči u slikovnici spominjući glavne likove i mjesto radnje. Ne opisuje, ali izvlači pouku samostalno.

- dramatizacija štapnim lutkama uz pripremljenu scensku pozadinu – dramatizacija u manjim skupinama

Scena „proslave rođendana“ Mrljeka i Prljeka je postavljena u dječjoj visini. Dugačka je više nego široka zbog činjenice da se rođendanska proslava događa „ispod nokta“ kako je i napisano u slikovnici.

M.U.Š. (6,6) N.R. (5,11) i J.T. (6) započinju aktivnost ugledavši paravan i štapne lutke, no bez riječi pomiču lutke. Na moje pitanje „Što se događalo u priči?“, odgovaraju vrlo nesigurno: „Možemo dobiti slikovnicu da se podsjetimo?“, pa tek onda započinje dramatizacija. Koriste cjelokupan prostor paravana, no doslovno prepričavaju priču u trećem licu. Vrlo oskudnog vokabulara. Iako N.R. ima želju za nastavkom aktivnosti brzo odustaju odlukom većine.

Z.P. (4,11) i E.J. (4,4) okupirane su scenom pa dugo vremena provode ispred paravana interpretirajući sadržaj. Posebnu pažnju privlače baloni koji ih navode na drugačiji smjer aktivnosti, no S.M. (4,9) ih upozorava: „To mora tu biti za rođendan!“. S.M. (4,9) preuzima vođenje aktivnosti, raspoređuje uloge te aktivno dramatizira. E.J. (4,4) i Z.P. (4,11) slijede je i pozorno prate. Djevojčice su vrlo aktivne pa čak i izmišljaju dijelove priče. Pokreti lutaka prate govor, npr. u trenutku kada Z.P. (4,11)

kaže: „Mrljek i Prljek pušteni su i odvod i zauvijek će ostati tamo.“, pušta lutke da padnu ispred paravana. Tada S.M. preuzima ulogu pripovjedača te govori što se dalje zbilo. Vrlo su spontane i međusobno se zabavljaju. Mijenjaju mjesto manipuliranja lutkom, ponekad ono bude iznad scene ili pak ispred.

E.I. (4,9) A.I. (4,4,) i L.K. (5,9) stoje po strani sramežljivo gledajući i ne želeći prići blizu. A.I. (4,4) većinu vremena se smije, no nema hrabrosti pristupiti čak ni na poziv druge djece ili odgojitelja. D.L. (4,9) i M.G. (4,6) ometaju djevojčice u dramatizaciji iz razloga što žele sudjelovati pa im žele narušiti igru kako bi što prije stigli na red. N.G. (6,1) primjećuje da za potpunu dramatizaciju nedostaje lutka djevojčice Nore i njezinih prijatelja iz škole pa daje ideju za buduće aktivnosti kako bi više djece moglo biti uključeno.

Slika 5. Listanje slikovnice kao podsjetnik

Slika 6. Dramatizacija ispred scene

• pjesmica; Sapunčiću, sapunčiću“ potaknuta poukom slikovnice – pjesma u rimi

„SAPUNČIĆU, SAPUNČIĆU

PJENI MI SE PJENI,

ČISTE RUKE, ČISTI PRSTI,

OBRAZI RUMENI.“

Rezultati i analiza istraživanja

Interes za rimom su posebno pokazala starija djeca koja podsjećaju mlađe na pjevušenje. Ako se pjesmica ponovi dva puta prolazi vremenski period od dvadeset sekundi koliko je i potrebno za temeljito pranje ruku. Z.P. (4,11) E.J. (4,4) i E.L-K. (4,1), iako su navedena djeca među mlađima pokazuju veliki interes za glazbene sadržaje te vrlo brzo usvajaju stihove i podsjećaju jedni druge na pjevanje tijekom pranja ruku. Spontano se dogodilo da je dječak N.R. (5,11) dao ideju da neke od crteža postavimo u kupaonicu kako bi ih svaki dan podsjetilo na često pranje ruku.

Temeljem dobivenih rezultata povezanih s mješovitom vrtićkom skupinom vidljivo je da su govorno vrlo zanimljiva skupina, posebice zbog različitosti jezičnih područja iz kojih dolaze djeca i roditelji. Slikovnica je privukla svu djecu, ali su birali aktivnosti prema vlastitim interesima i onome što ih najviše zanima. Roditelji djece često dolaze u skupinu kako bi čitali slikovnice koje zajedno izaberu sa svojim djetetom tijekom posjete knjižnici. To je jedan od razloga zašto neka djeca pokazuju izrazitu zainteresiranost za čitanje slikovnica.

5. ZAKLJUČAK

Cilj ovog završnog rada bio je uvidjeti važnost interakcije govora i ostalih aktivnosti kod djece rane, a posebice predškolske dobi. O komunikacijskim vještinama ovisi i kvaliteta života odraslog čovjeka, pa tako i djeteta. Svako dijete je individua za sebe, iako sva djeca prolaze kroz određene faze razvoja govora, ono ovisi o spletu dječjih govornih iskustava, poticajima kojima je dijete svakodnevno izloženo i slično. Potrebno je pratiti djetetov razvoj i reagirati na potencijalne poteškoće. Da bi djeca razvijala jezične sposobnosti, trebaju biti izložena istom. Odgojitelji i roditelji su prije svega djetetu modeli za govorno izražavanje. Djetetu je prije svega potrebna poticajna okolina. Veliki naglasak se stavlja na igru u radu s djecom. Igra je djetetu najvažniji posao i nudi mu zadovoljstvo iz kojeg uči. Pripremljeni kreativni poticaj za djecu jasličke dobi pokazao je da su djeca željna individualnog pristupa i rada, vole izražajno čitanje slikovnice i aktivnosti vezane za istu jer si stvaraju mentalnu poveznicu s pročitanim i ilustracijama u slikovnici. Djeca te dobi još nemaju u potpunosti razvijen govor, ali vidljiv je njihov trud i pažnja tijekom provedbe aktivnosti, posebice kod trogodišnjaka. Vole ritmiziranje te su slušno izrazito osjetljivi. Pripremljeni kreativni model povezan s djecom vrtićke skupine pokazao je da im je slikovnica i ilustracije u njoj misao vodilja tijekom svakodnevnih aktivnosti. Govorno su vrlo kreativni tijekom opisivanja likovnih radova dok su im dramsko-scenske igre veća nepoznanica. Dječaci posebno teško pristupaju takvim aktivnostima. Kreativne aktivnosti koje sam provodila s djecom pokazale su i dokazale njihovu raznolikost i individualnost. Veliki izazov su mi pružila djeca koja su dvojezična (talijanski, engleski, ruski). Potencijalno rješenje za ovo područje smatram u stručnom usavršavanju odgojitelja kako bi im pružili poticaje i na drugom jeziku.

Zadovoljna sam provedenim istraživanjem posebice s djecom vrtićke dobi koji me nešto bolje poznaju dok je s jasličkom djecom potrebno biti neko duže vrijeme kako bi stvorili povjerenje i povezanost te u potpunosti ostvarili svoje mogućnosti. Vidljivo je da govorno-jezični razvoj kod neke djece nije u skladu s njihovim godinama, a jedan od razloga za to su elektronički mediji koje roditelji često koriste kako bi pronašli vrijeme za sebe, a dijete „zabavili“. Smatram da je potrebno svakodnevno poticati govor kod djece čitanjem i listanjem slikovnica te ga tako povezati s ostalim aktivnostima. Djeca vole ritam i rituale, stoga je potrebno u jedne

od rituala uvesti i vrijeme za čitanje. Količina poticaja, red, sklad i ritam izmjene aktivnosti promatrajući djecu i njihovu spontanu igru odrednice su koje se nikako ne smiju zanemariti, a potrebno im je posvetiti veliku pažnju.

6. LITERATURA

1. Adams, K. (2007). *Probudite genijalca u svom djetetu*. Zagreb; Profil
2. Driscoll, L. (2008). *Serijal Disney slikovnica-Volim vas, zečići moji!* Zagreb; Egmont
3. Caulfield, R. (2002). Babytalk: Development Precourses to Speech. *Early Childhood Education Journal*, 30 (1). 59.-62. str. Dostupno na – URL: <https://psycnet.apa.org/record/2002-18904-010> (Pristupljeno 1. lipnja 2020.)
4. Hržica, G., Peretić, M. (2015). Što je jezik? U: Kuvač, Kraljević J., *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb; Edukacijsko-rahabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
5. Kologranić-Belić, L., Matić, A., Olujić, M., Srebačić, I. (2015). Jezični, govorni i komunikacijski poremećaji djece predškolske i školske dobi. U: Kuvač, Kraljević J., *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb; Edukacijsko-rahabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
6. Kuvač-Kraljević, J., Kologranić-Belić L. (2015). Rani jezični razvoj. U: Kuvač, Kraljević J., *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb; Edukacijsko-rahabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
7. Osmanova, G. (2008). *150 igara prstićima: za razvoj fine motorike i govora*. Zagreb; Planet Zoe
8. Pervan, J., Brezovec, J. (2018). *Mrljek i Prijek slave fujkasti rođendan*. Varaždin; Evenio
9. Prebeg – Vilke (1991). *Vaše dijete i jezik*. Zagreb; Školska knjiga
10. Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991.) Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete RH 7-8/91
11. Rade, R. (2014). *Poticanje ranog govorno-jezičnog razvoja*. Zagreb; FoMa
12. Slunjski, E. i suradnici (2015). *Izvan okvira*. Zagreb; Element
13. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; Jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2). 119.-149. str. Dostupno na – URL: <https://hrcak.srce.hr/165964> (Pristupljeno 3. lipnja 2020.)
14. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Izdavačko knjižničarska radna organizacija Mladost

15. Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 10 (18). 80.–91. str. Dostupno na – URL: <https://hrcak.srce.hr/40817> (Pristupljeno 3. lipnja 2020.)Bar

SAŽETAK

U ovom završnom radu važnost se pridaje interakciji govora s ostalim aktivnostima kod djece rane, a posebice predškolske dobi. Govor je povezan sa svim aktivnostima. Njegovom razvoju pridajemo veliku pažnju te je potrebno raditi na njemu od djetetova rođenja. Cilj ovoga rada je potvrditi važnost interakcije govora s ostalim aktivnostima kao preduvjetom za cjelovit razvoj djetetovih sposobnosti. Provedeno istraživanje je pokazalo kako postoji neizbježna poveznica između raznih aktivnosti (likovnih, glazbenih, tjelesnih i slično) s razvojem govora. Upravo kroz takve aktivnosti razvija se djetetova motorika kao preduvjet govora ali i mnogih psihičkih funkcija poput inteligencije, pamćenje, pažnje i slušne percepcije. U istraživanju je došla do izražaja individualnost sudionika istraživanja ali i neke poteškoće na koje nailaze današnja djeca tijekom razvoja govora.

Ovaj završni rad nudi uvid u istraživanje s djecom mješovite jasličke i mješovite vrtićke skupine. Promatrali smo kako je razvijen govor kod djece te sam raznim aktivnostima poticali govorno izražavanje.

KLJUČNE RIJEČI: govor, interakcija, aktivnosti, vrtić, poticanje usmenog izražavanja

ABSTRACT

In this final paper, importance is attached to the interaction of speech with other activities with children of early and preschool age. Speech is associated with all activities. We pay attention to its development and its necessary to work on it from child's birth. The aim of this paper is to confirm the importance of the interaction of speech with other activities as a prerequisite for the overall development of children. The conducted research showed that there is an inevitable connection between various activities (art, music, physical, etc.) with the development of speech. Through such activities the child's motor skills develop as a prerequisite for speech, but also for many mental functions such as intelligence, memory, attention and auditory perception. The research shows individuality in children, but also some difficulties that today's children encounter during speech development.

This final paper offers insight into research with children of mixed nursery and mixed kindergarten groups. I observed how speech is development and encouraged childrens speech expression through various activities.

KEYWORDS: speech, interaction, activities, encouraging, nursery, kindergarten